

NUANȚE EXPRESIVE ALE NUMELOR DE PERSOANE RUSEȘTI CU SUFIXUL *-uša*

de

Maria ANDREI

Analiza numelor de persoane rusești din perspectiva caracterului lor expresiv arată că numele diferă între ele: unele sunt mai sugestive, altele mai individualizate. În diferite studii am evidențiat expresivitatea numelor rusești obținute cu sufixele subiectiv-apreciative *-očka*, *-ečka*, *-en'ka*, *-on'ka* (2, p. 11-17), *-ka* (1, p. 167; 3, p. 5-13).

Au existat și continuă să existe puncte de vedere diferite cu privire la diferențierea formelor scurte ale numelor, rezultate din abrevierea temei, de cele derivate cu sufixe cu valoare subiectivă (1, p. 160-167). Divergențele de păreri apărute în această problemă între diferitele școli – cea poloneză (6) și cea germană (11) – sunt generate de fenomene onomastice specifice acestor limbi.

De exemplu, în limba germană, pe lângă formele scurte (germ. *Kurznamen*) și cele cu valoare subiectivă (germ. *Kosenamen*), cercetătorul T. Witkowski (11, p. 18) mai delimitează: *Necknamen* (poreclă cu valoare de tachinare, enervare), *Scherznamen* (nume glumeț, poznaș), *Ulknamen*, *Spitznamen* (nume cu nuanță ușor negativă), *Spottnamen* (poreclă ironică), *Ekelnamen* (nume cu nuanță de batjocură caustică), *Schmeichelnamen* (nume de alint), *Schimpfnamen* (nume de ocară, de sudalmă), *Schadnamen* (nume păgubos) și *Schmachnamen* (nume de rușine, de dezonoare).

În limba rusă, pentru numele *Maria*, N. A. Petrovski, în *Dicționarul de nume de persoane rusești* (5, p. 315-321), înregistrează aproximativ 144 de forme; numelui plin *Ivan* și formei hipocoristice *Vanja* i se pot adăuga peste 80 de sufixe, creându-se, astfel, forme noi, utilizabile în situații de vorbire specifice (*ibidem*).

Referitor la sufixele derivaționale specifice numelor rusești, se poate spune că nu există o echivalență totală sau o sinonimie absolută a lor. Același sufix onomastic nu imprimă întotdeauna numelui format pe baza lui una și aceeași nuanță de alintare ori depreciativă. Valoarea semantică și stilistică a sufixelor se evidențiază cu claritate în funcție de un context verbal sau situațional ori pe fondul întregului sistem de antropoforme întrebuințate în diferite zone ale teritoriului etnic. Forme cu aceleași sufixe,

în teritorii și contexte diferite, pot conota atitudini diverse ale vorbitorilor față de cel numit. Același sufix în limbi înrudite poate imprima sensuri diferite. De exemplu, sufixul *-ka* din numele polonez *Galka* nu este identic cu cel din numele rusesc *Galka*. Nuanța semantică a numelui polonez corespunde nuanței prezente în numele rusesc *Galjuša* (conotația de alintare). În cele ce urmează ne vom îndrepta atenția asupra numelor de persoane rusești derivate cu sufixul *-uša*.

Numele cu sufixul *-uša*, *Katjuša*, *Tanjuša*, *Andrjuša* etc., au un caracter dublu: uneori pot fi alintătoare, alteori sunt lipsite de orice tip de sentiment de căldură. Cercetătorul polonez E. Stankiewicz afirmă că acest sufix „are un sens familiar și alintător” (7, p. 159) spre deosebire de alte sufixe, ca de exemplu *-en'ka* sau *-očka*, considerate doar alintătoare.

Pe de altă parte, B. V. Bratus (4, p. 33) arată că prin alăturarea sufixului *-uša* unor nume de persoană se obțin diminutive de tipul: *Il'ja* > *Iljuša*, *Katja* > *Katjuša*, *Pavel* > *Pavluša*, iar de la anumite substantive și adjective – diminutive-alintătoare care au, însă, o nuanță dialectală.

În romanul lui L. N. Tolstoi, *Învierea*, *Katjuša* este numele eroinei care, trăind într-o familie de nobili, ocupă o poziție intermediară: de fiică adoptivă și de slujnică. Numele *Katen'ka* ar fi sunat pentru ea prea gingaș, iar *Kat'ka* prea categoric: „Astfel crescută, fetița era pe jumătate slujnică, pe jumătate copil de suflet. Și numele îi era pe potriva situației sale – nu i se spunea alintător – *Katen'ka*, dar nici grosolan – *Katka*, ci într-un fel intermediar – *Katiușa*” (L. N. Tolstoi, *Opere* în 14 vol., vol. XIII, *Învierea*, p. 10).

O tânără Sonja, întrebată fiind cu ce nume i se adresează cei din jur, a răspuns: cunoștințele și prietenii, aflați pe o poziție neutră, o numesc *Sonečka*; cu forma *Sonjuša* i se adresează persoanele apropiate. Pentru ea, această adresare sună intim și este încărcată afectiv (8, p. 89).

Purtătorii limbii și lingviștii susțin că, în cazul de față, preferința pentru o anumită formă depinde de contextul de vorbire, de particularități individuale de folosire și chiar de acordul personal. O astfel de argumentare poate fi acceptată. Credem, însă, că este posibilă și o invariantă semantică, compatibilă cu un număr mare (dar limitat) de interpretări. Evidențierea invariantei semantice este, uneori, dificilă, dar nu imposibilă.

Dacă analizăm numele pline nemarcate *Andrei*, *Vera*, care nu au o formă hipocoristică nemarcată, observăm că derivatele lor cu sufixul *-uša*, *Andrjuša*, *Veruša*, sună intim și alintător. Comparând, însă, aceste nume cu numele care au o formă hipocoristică nemarcată cu tema în consoană moale, de tipul *Katja*, vom vedea că sensul alintător al formei cu sufixul *-uša* este mai puțin evident, deoarece în perechea *Katjuša* – *Katen'ka*,

Katen'ka sună mai gingaș. Remarca lui L. N. Tolstoi despre raportul dintre *Kat'ka*, *Katen'ka* și *Katjuša* întărește și susține această afirmație.

Faptul că forma *Katen'ka* sună mai gingaș nu înseamnă că numele *Katjuša* este perceput ca mai puțin alintător. Diferența este de natură calitativă între gingășia „ușoară” redată de forma *Katen'ka* și gingășia „mai pronunțată”, alintarea „serioasă”, matură, conștientă în forma *Katjuša*. În cunoscutul cântec rusesc „*Katjuša*”, pe fata care-și așteaptă iubitul plecat pe front o cheamă *Katjuša* nu *Katen'ka*: „*Vychodila na bereg Katjuša*”. Atmosfera de așteptare îngrijorătoare prezentă în cântec a putut fi redată doar de forma *Katjuša*. Numele *Katen'ka* nu s-ar fi potrivit.

Afirmațiile referitoare la *Katjuša* – *Katen'ka*, în egală măsură, pot fi transpuse și formelor *Sonjuša* – *Sonečka*. Analizele arată că între cele două nume – *Sonečka* sună mai gingaș, dar *Sonjuša* poartă o încărcătură afectivă mai pronunțată. În cultura și civilizația rusă, comunicanții, cu ușurință, își exprimă gingășia unii față de alții, în vreme ce forme „mai serioase”, cum sunt *Vanjuša*, *Sonjuša*, semnifică ceva mai mult decât o simplă gingășie. Un exemplu asemănător se poate identifica în engleza australiană, unde cuvintele *dear* „drag” și *love* „dragoste” sunt utilizate în mod standard de către funcționarii din magazine și baruri ca adresare tuturor clienților, iar numele *Deb* > *Debbie* și *Pen* > *Penny*, a căror sonorizare nu sună atât de alintător, sunt folosite doar de către prieteni foarte apropiați (9, p. 98).

B. V. Bratus (4, p. 33) numește formele de tipul *Katjuša*, *Iljuša* diminutive. Credem, ca Anna Wierzbicka (10, p. 134), că ar fi mai potrivit să le numim forme alintător-augmentative. Dacă unei fete, numită frecvent *Sonečka* sau *Tanečka*, uneori i se adresează *Sonjuša*, *Tanjuša*, o adresare de acest tip sună mai matur, ca și când ar fi orientată într-o formă serioasă și în același timp alintătoare spre o persoană „mare”. Pentru ea, aceasta va semnifica mai mult decât forma alintătoare obișnuită *Sonečka* sau *Tanečka*.

Menționăm că în cazul numelor de persoane nemarcate de tipul *Vera*, formele cu sufixul *-uša*, de exemplu, *Veruša*, nu produc o impresie „augmentativă”, deoarece ele se percep nu numai pe fondul numelui *Vera*, dar și *Veročka* sau *Veruša* și a altor forme alintătoare. Comparativ cu *Veročka*, *Veruša* este „augmentativ”, dar aceeași formă raportată la *Vera* – nu capătă această nuanță. În cazul numelor pline nemarcate, de tipul *Andrei*, care nu au derivate hipocoristice nemarcate și nici derivate alintătoare nemarcate, forma cu sufixul *-uša* – *Andrjuša*, este mai puțin „augmentativă”.

Când L. N. Tolstoi, cu referire la fiul său *Andrei*, a folosit adresarea *Andrjuša*, aceasta a conținut, cu siguranță, un ton ocrotitor și respectuos.

Având, într-o oarecare măsură, o nuanță familiară, *Andrjuša* sună mai matur decât *Andrei*. În același timp, *Sonjuša* sună mai respectuos și mai matur decât *Sonečka*; în mod similar, *Katjuša* față de *Katen'ka*.

Într-un anumit grad, formele de tipul *Andrjuša*, raportate la numele pline, ocupă o poziție paralelă, asemănătoare celei ocupate de derivatele cu sufixul *-ša* (*Griša, Nataša*), raportate la numele pline *Grigoriј, Natalija*. Ele sunt, însă, mai alintătoare, deși nu sună atât de gingaș ca și corelatele lor – *Katen'ka, Sonečka* – cu sufixul *-en'ka* și cu sufixul *-očka*.

Un exemplu la fel de convingător și de sugestiv este *Iljušečka*, numele eroului lui F. M. Dostoievski din romanul *Frații Karamazov*. Sufixul *-ečka* (ca în *Sonečka*) atribuie acestui nume trăsătura „de copil” și exprimă atitudinea de ușoară gingășie. Selecția formei cu sufixul *-ečka*, aici, și nu a celei cu sufixul *-uša*, imprimă acestui nume o nuanță afectivă care nu este în formele *Sonečka* sau *Vanečka*. Sufixul *-uša* exprimă atitudinea de apropiere, care, în condiții normale, nu poate fi corelată cu copiii mici. Formativul *-ečka* subliniază gingășia care, în mod obișnuit, se asociază cu copiii de vârstă mică. Prin urmare, numele *Iljušečka* conține *apropiere* și *gingășie*; el sună alintător și respectuos și, la modul ideal, se potrivește acestui personaj fermecător.

Trecerea de la forma nemarcată la forma cu sufixul *-uša* presupune schimbarea atitudinii, de obicei în direcția exprimării căldurii sufletești, a seriozității intime. De exemplu, în romanul lui Soljenițin, *V krugе pervom*, colega de cameră a eroinei schimbă adresarea *Nadja* cu *Nadjuša*, exprimându-și în acest fel simpatia: „čto s toboj, *Nadjuša*? Ty utrom ušla vesjolaja”. Slova byli sočuvstvenuye, no smysl ich byl – razdraženie” (p. 67).

În această propoziție, simpatia este exprimată în forma numelui *Nadjuša*. Sentimentele bune și seriozitatea, în combinație cu întrebarea *Čto s toboj* transmit o atitudine de simpatie.

Prin urmare, formula semantică ce poate include nuanțele expresive ale formelor cu sufixul *-uša*: *Katjuša, Sonjuša, Andrjuša*, prezentate mai sus, poate fi exprimată astfel: eu am față de tine sentimente bune, altele decât sentimentele ce le am față de copii.

BIBLIOGRAFIE

- Andrei, Maria, *Antroponimia și conotația lingvistică*, Timișoara, Editura Mirton, 1998.
- Andrei, Maria, *Forme expresive ale numelor de persoane rusești*, în „Analele Universității din Timișoara”, Seria Științe Filologice, XLI (2003), p.11-17.

- Andrei, Maria, *Nume de persoane rusești cu sufixul –Ka*, în *Probleme de filologie slavă*, XII, Timișoara, TUT, 2004, p. 5-13.
- Bratus, B. V., *The formation and expressive use of diminutives*. Cambridge: Cambridge University Press, 1969.
- Петровский, Н. А., *Словарь русских личных имен*, Москва, Русский язык, 1980.
- Rospond, S, *Slowianskie hipocorystyka imienne typu Rasz, Rach, Ral...* în *Sprawozdania Wrocławskiego towarzystwa naukowego*, Wrocław, 1963, 18A, p. 40-73.
- Stankiewicz, E., *Declension and gradation of Russian substantives*, the Hague: Mouton, 1968, p.159.
- Сулова, А. В., Суперанская, А. В., *О русских именах*, Лениздат, Ленинград, 1978.
- Van Buren, H., *American ways with names*, în Wierzbicka Anna, *Язык. Культура. Познание*, Москва, Русские словари, 1997, p. 89-119.
- Wierzbicka, Anna, *Язык. Культура. Познание*, Москва, Русские словари, 1997.
- Witkowski, T., *Grundbegriffe der Namenkunde*, Berlin, 1964.

**Экспрессивные оттенки русских личных имен
с суффиксом - уша
(Резюме)**

В работе рассматриваются уменьшительные формы русских личных имен с суффиксом -уша и показываются их экспрессивные оттенки .